

نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان دوزین، شهرستان مینودشت)

حسن پیردشتی، احمد وزیری^۱

۱- استاد مدعو دانشگاه فرهنگیان

۲- دانشجوی کارشناسی دبیری جغرافیا دانشگاه فرهنگیان شهید رجایی بابل

Email: pirdashti۶۱۴@yahoo. Com

ahmad.vaziri۷۴@gmail.com

چکیده

امروزه گردشگری در جهان توسعه فراوانی یافته است. یکی از انواع آن که روز به روز طرفداران بیشتری پیدا می کند، گردشگری روستایی می باشد. روستاها در آینده به یکی از مهمترین مقاصد گردشگران تبدیل می شوند. گردشگری روستایی، همه فعالیت های گردشگری در مناطق روستایی را در بر می گیرد. هدف پژوهش، بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه پایدار دهستان دوزین می باشد که روش مورد استفاده در آن، توصیفی - تحلیلی با استفاده از شیوه کتابخانه ای است. نتایج با توجه به توان های این منطقه در زمینه های مختلف و به ویژه جاذبه های طبیعی مثل چشمه آب گرو و غار دیو دوزین ایجاب می کند که تصمیم گیران، برنامه ریزان و مسئولان روستایی اقدامات لازم را جهت رونق و گسترش گردشگری در این دهستان انجام دهند.

کلمات کلیدی: گردشگری، گردشگری روستایی، توسعه پایدار، دهستان دوزین

مقدمه

گردشگری روستایی، گردشگری کشاورزی، طبیعت گردی، گردشگری سبز از جمله تعابیر متعددی هستند که به فعالیت های گردشگری واقع در خارج از شهرها اطلاق می شود. شیوه های سازماندهی و شکل گیری گردشگری روستایی در کشورهای مختلف متفاوتند. در برخی کشورها منشاء اصلی سرمایه گذاری در این بخش، دولتها یا نهادهای تعاونی هستند و در سایر کشورها بنگاه های اقتصادی خصوصی مبادرت به سرمایه گذاری در این بخش می ماند. اگر گردشگری را عامل مفید و سود بخش برای جوامع روستایی بدانیم، برنامه ریزی مدیرانه در این بخش حیاتی به نظر می رسد. محیط های روستایی مامن آرام بخش برای شهرنشینان به شمار می آید اما برای اهالی روستا ازدحام گردشگران در محل زندگی شان که ترافیک و ایجاد قیل و قال های آزار دهنده را در پی دارد. گردشگری عامل برهم زدن آرامش روستا، ناسازگار با آن محیط شناخته می شود. امکانات خدماتی محلی از عهده جمع آوری فاضلاب و انواع مختلف زباله که یادگار گردشگران شهری است، بر نمی آید. برنامه ریزی مدیرانه، علاوه بر کاهش اثرات مخرب گردشگری می تواند به کشاورزان در شناسایی قابلیت های گردشگری در مزارع و سرزمین های بومی شان و رشد و توسعه استعدادهای بالقوه این مناطق در مسیری هماهنگ و همسو یاری می رساند (www.karkan.ir).

^۱نویسنده عهده دار مکاتبات

امروزه به رغم اینکه قرن بیستم به پایان رسیده، توسعه روستایی هنوز با مسایل و چالش های متعددی مواجهه است زیرا راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی موفقیت آمیز نبوده است. یکی از این راهبردها که اخیراً با تاکید بیشتر در اغلب کشورها به اجرا در آمده، توسعه گردشگری در نواحی روستایی است (افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۴، ۳). در دهه های پایانی قرن بیستم بسیاری از برنامه ریزان اجتماعی-اقتصادی گردشگری را روشی مطمئن با چشم اندازی بسیار روشن برای توسعه روستاها بویژه محروم ترین آنها معرفی کردند. (افتخاری و قادری، ۱۳۸۱، ۲۳)

به عبارت دیگر، گردشگری روستایی، به کلیه فعالیت ها و خدماتی گفته می شود که مردم و دولتها برای تفریح، استراحت و جذب گردشگران و نیز گردشگران در نواحی روستایی انجام می دهند. (افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۴، ۵)

تعاریف و مفاهیم

مفهوم توسعه روستایی: متون موجود در زمینه توسعه روستایی چه در دوره کلاسیک و چه در دوره جدید نشان می دهد که در کشورهای جهان سوم به رغم وجود ارزشها، نظام های اعتقادی و نظام های حکومتی مختلف دو دیدگاه بر برنامه ریزی های توسعه روستایی حاکم بوده است: دیدگاه بهبود و اصلاح و دیدگاه دگرگون سازی (از کیا، ۱۳۶۵، ۳۴) (افتخاری، ۱۳۷۳، ۵۱-۷۴)

لان گردشگری روستایی را چنین تعریف می کند: گردشگری روستایی، گردشگری است که در نواحی روستایی به وقوع می پیوندد (Lane a, B, ۱۹۹۴، ۷)

گردشگری روستایی به مجموعه فعالیتهایی اطلاق شده است که از طریق فعالیتهای گردشگری، مانند تامین اقامتگاه، غذا و یادگیری و آموزش درباره روستا و مزرعه درآمدهایی را برای ساکنان آن سکونت گاه های روستایی ایجاد می کند. (Mcintyre, ۱۹۹۳، ۷، p.)

توسعه پایدار عنصر سازمان دهنده ای است که موجب پایداری منابع تجدید ناپذیر می شود منابع محدودی که برای زندگی نسل آینده بر روی کره زمین ضروری است. توسعه پایدار فرایندی است که آینده ای مطلوب را برای جوامع بشری متصور می شود که در آن شرایط زندگی و استفاده از منابع بدون آسیب رساندن به یکپارچگی، زیبایی و ثبات نظام های حیاتی، نیازهای انسان را برطرف می سازد.

گردشگری اکوتوریستی یا طبیعت گردی: پدیده ها و جاذبه های طبیعی که در این منطقه وجود دارد امکان طبیعت گردی را در این مکان فراهم می آورد جاذبه هایی که به نوعی با طبیعت در ارتباط هستند مانند: کوهنوردی، کوهپیمایی، صخره نوردی، پیاده روی، اسکیت، پیکنیک و شکار به علاوه آثار تاریخی و فرهنگی موجود در این مناطق نیز به توسعه گردشگری طبیعی کمک می کند طبق آمار WTO هر ساله ۱۰ تا ۲۰ درصد به آمار رسمی اکوتوریست های جهان افزوده می شود. (WTO, ۱۹۹۷)

روش تحقیق

در مقاله حاضر که روش جمع آوری اطلاعات آن توصیفی-تحلیلی با استفاده از شیوه کتابخانه ای، بانک های اطلاعاتی، فیش برداری، مقالات، کتب، سایت های اینترنتی معتبر می باشد، سعی بر آن بوده است که گردشگری روستایی تبیین شود. از آنجا که هدف از این پژوهش بررسی و ارزیابی شاخص های توسعه پایدار روستایی به لحاظ اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، محیطی و نهادی برای ایجاد گردشگری پایدار در دهستان دوزین است، لذا این شاخص ها مورد بررسی قرار گرفت، سپس با ارائه راهکارها و پیشنهادهای در مورد توسعه پایدار منطقه مورد مطالعه، مطالعات و تحقیقاتی انجام شد.

مبانی نظری

گردشگری در جهان کنونی صنعتی پاک و سومین پدیده اقتصادی پویا، پر رونق و رو به توسعه است که پس از منابع نفت و خودرو سازی گوی سبقت را از دیگر منابع جهانی بوده است. (رضوانی، ۱۳۸۷: غفاری و ترکی هرچگانی، ۱۳۸۸، ۱۱۴). از آثار

مستقیم حاصل از گردشگری، حدود ۶ درصد از تولید ناخالص جهانی و تخصیص یک شغل از هر ۱۵ شغل به این صنعت در آینده نزدیک است و در صورتی که آثار منافع غیرمستقیم نیز در نظر گرفته شود حدود ۱۰ درصد از تولید ناخالص جهانی و یک شغل به ازای هر ۹ شغل در این صنعت خواهد بود (قادری و همکاران، ۲۸، ۱۳۹۰).

امروزه توسعه این صنعت، تحولات عظیمی در اقتصاد کشور ما ایجاد کرده است.
(Garrod, Brain, Wornell, Roz, Youell, Ray, ۲۰۰۶)

از این رو کارشناسان اقتصادی نقش آن را در پویایی اقتصاد بسیار مهم بر شمرده اند و می کوشند تا راه های توسعه را در این افق بررسی کنند. (پاپلی یزدی و سقایی، ۶۴، ۱۳۸۵) در سالهای اخیر گردشگری روستایی بعنوان یکی از عوامل عمده و مؤثر اقتصادی در بسیاری از کشورها مورد توجه قرار گرفته است (ایمانی، ۵۵، ۱۳۸۸). بدلیل کاهش انواع فعالیتهای اقتصادی، تغییر ساختار بخش کشاورزی، رو به زوال رفتن صنایع روستایی و مهاجرت خیل جوانان تحصیل کرده روستایی در بسیاری از کشورها، گردشگری راهبرد پذیرفته شده ای که منجر به تجدید حیات اقتصادی روستا می شود (Wickens, ۲۰۰۴, ۷۱ and Bried enhann) و بصورت سیاستی برای بازساخت اقتصاد روستایی مطرح شده است. در دنیای کنونی یکی از شناخته ترین راهبردهای غیر سنتی برای رفع چالش های اقتصادی و بازساخت اقتصادی نواحی روستایی گردشگری و فرصت های مربوط به آن است. (افتخاری و قادری، ۲۸، ۱۳۸۱).

مسئله اصلی در این راهبرد ناکافی بودن منابع، تأمین معاش و درآمد حاصل از کشاورزی در نواحی روستایی و جستجوی منبع جدید اشتغال و فرصت های اقتصادی از طریق گردشگری است.

در جدول ۱ هدف ها و پیامدهای رویکرد گردشگری روستایی بعنوان سیاستی در بازساخت سکونتگاه های روستایی نشان داده شده است.

هدف	آثار و پیامدها
ایجاد اقتصاد جایگزین برای کشاورزی در روستاهای فاقد زمین کشاورزی	ایجاد اشتغال غیر کشاورزی
متنوع سازی فعالیت های اقتصادی روستا	کاهش مهاجرت
تشویق سرمایه گذاری در بخش غیر کشاورزی	متنوع سازی اقتصاد روستایی
افزایش تقاضا برای محصولات محلی	اهمیت دادن به تولید بومی
تقاضا برای بهبود کیفیت زندگی	افزایش کیفیت زندگی
ایجاد اشتغال	تحول در نگرش های اجتماعی جامعه روستایی
ایجاد منابع درآمدی	حل مشکل نیروی کار اضافی
	احیای زندگی روستایی

جدول ۱: گردشگری روستایی سیاستی برای باز ساخت اقتصاد روستایی

منبع: افتخاری، قادری، ۱۳۸۱، ۳۵

امروزه توجه به نقش گردشگری روستایی در رشد اقتصادی و توسعه نواحی روستایی در کشورهای مختلف مطالعات و تحقیقات گوناگونی در این زمینه انجام شده است. مطالعات انجام شده در کشورهای فرانسه، اتریش، سوئیس، انگلستان، ایرلند، تایلند و ژاپن نشان می دهد که گردشگری روستایی به سرعت در اقتصاد روستایی رشد کرده و مکمل فعالیت های کشاورزی شده است. (افتخاری و قادری، ۱۳۸۱، ۲۳)

برای دست یابی به توسعه روستایی میبایست به این زمینه ها توجه داشت: توسعه تسهیلات زیر بنایی و خدماتی و تفریحی (فلچرو ون هیل، ۱۳۸۰، ۳۰۹) توجه به نقش فرهنگ در توسعه گردشگری (طالب و همکاران، ۱۳۸۷، ۴۶) نگرش ساکنان در مورد تأثیرات گردشگری (Liu and wall، ۲۰۰۶) بازیابی و جلب رضایت گردشگران فعلی و آتی و رقابت کنندگان (مرادی و فیاضی، ۱۳۸۵، ۱۲۶).

نقش آموزش در توسعه گردشگری روستایی (دیبایی، ۱۳۷۱، ۸۹). توسعه فعالیت ها تعاونی های گردشگری (فرزین، ۱۳۸۴، ۱۵) و تبلیغات و اطلاع رسانی مطلوب در گردشگری روستایی (قرفلو، ۲۰۰۴، ۱۳۸۶) از موارد تأثیرگذار دیگر در توسعه و گسترش گردشگری روستایی، می توان به گسترش امنیت روستایی و مقررات حقوقی، توسعه دانش و فرهنگ عمومی، توسعه فعالیت های خدماتی سازمان های دولتی و خصوصی، همچنین توسعه صنایع روستایی اشاره کرد. (اردستانی، ۱۳۸۸، ۲۴۵)

بنابراین توسعه گردشگری در نواحی روستایی می تواند نقش مهمی در متنوع ساختن اقتصاد جوامع روستایی داشته و بستر و زمینه ساز توسعه پایدار روستایی باشد و از طرف دیگر وسیله ای برای تحریک رشد اقتصاد ملی (از طریق غلبه بر انگاره های توسعه نیافتگی و بهبود استانداردهای زندگی مردم محلی) به حساب می آید (شریف زاده و مرادی نژاد ۱۳۸۱)

نمودار ۱: مدل مفهومی تحقیق

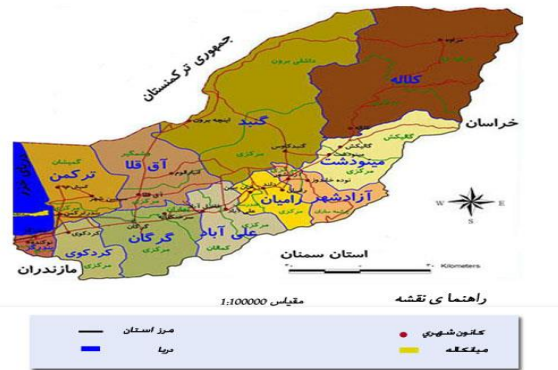
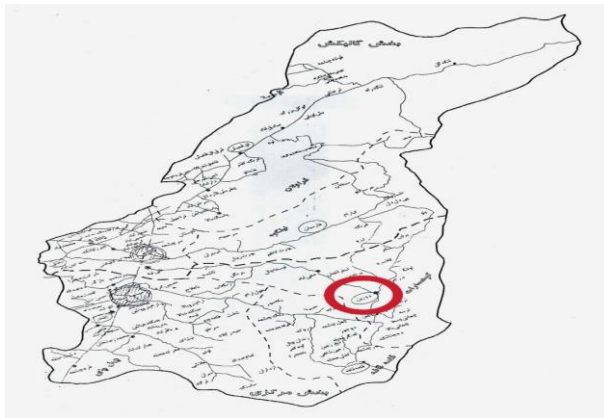
استخراج نگارندگان از: فضیله خانی و همکاران، ۱۳۹۱، ۸

معرفی منطقه مورد مطالعه

موقعیت جغرافیایی: دهستان دوزین در طول شرقی ۵۵ درجه و ۳۴ دقیقه و ۴۰ ثانیه و عرض شمالی ۳۷ درجه و ۷ دقیقه و ۳۱ ثانیه در شرق و فاصله ۴۰ کیلومتری شهرستان مینو دشت در ارتفاع ۲۲۰۰ متری البرز قرار دارد.

نقشه ۲: نقشه ی شهرستان مینودشت و دهستان دوزین

نقشه ۱: موقعیت جغرافیایی استان گلستان

منبع: www.asregorgan.ir

منبع: www.irancaves.com

جمعیت این منطقه بر اساس سال ۱۳۸۵، ۴۹۷۱ نفر بوده است که تاکنون به دلایلی افزایش چشم گیری داشته است. بر اساس آمار در سال ۸۶، ۴۸، ۸۶ روستا تحت پوشش جمعیتی معادل ۲۳ هزار نفر و ۱۲ هزار نفر خانوار دارای ۱۱۵۹۰ هکتار زمین می باشد که ۸۲ هکتار آن زمین آبی و ۱۱۴۲۷ هکتار آن دیم می باشد. دوزین طبق گفته اهالی قدیم دو معنا دارد یکی به معنای واقع شدن بین دو کوه و معنی دوم در زمان های گذشته دو زن حاکم این روستا بوده اند.

چشمه آب گرو و غار دیو دوزین که مجموعه ای دیدنی طبیعی است در دامنه کوه دوزین قرار دارد. دومین غار عمیق کشور با عمق ۳۷۵ متر با عنوان «سم» در ارتفاعات شرقی کوه خواجه قبر دهستان دوزین استان گلستان کشف شده است. (درگاه ملی آمار ایران - کمیته تخصصی، نام نگاری و یکسان سازی نام های جغرافیایی ایران)

دهستان دوزین جاذبه های بسیار جالب و دیدنی دارد. کوه های اطراف دوزین دارای درختان پهن برگ و سوزنی برگ و گونه های مختلف جنگلی می باشد. و همچنین از مراتع بسیار غنی برخوردار است که با انواع گل ها، گیاهان زیبا پوشیده شده است. آب و هوای مساعد و مناسب، کوهستان های زیبای جنگلی اطراف دوزین، مراتع وسیع، زمین های کشاورزی، وجود چشمه های آب و ... فضای دل انگیز و صفا بخش برای اقامت و جذب گردشگران در این منطقه بوجود آورده است. همچنین وجود امام زاده سید محمد جدا در دوزین از جاذبه های مذهبی در این منطقه محسوب می شود.

دیدگاه روستاییان در رابطه با توسعه گردشگری و اثرات اقتصادی آن

گردشگری روستایی نوعی اکوتوریسم فرهنگی با هدف لذت بردن از جاذبه های طبیعی و در جهت بستر سازی برای توسعه جوامع محلی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی است. لذا آگاهی از محیط فرهنگی و شناخت خرده فرهنگها تلاش در راستای اعمال کننده جوامع محلی برای دستیابی به منافع حاصل از این نوع گردشگری است اما آنچه از نظر ساکنین بر می آید گویای رضایتمندی آنها از فعالیت های گردشگری و توسعه فعالیت های گردشگری در منطقه می باشد که زمینه اشتغال آنان را در زمینه بخش های غیرکشاورزی و دامداری محقق می کند. با توجه به این که گردشگری یک فعالیت خدماتی کاربر است، عامل مناسبی در ایجاد فرصت های شغلی برای نیروی کار ساده بدون تخصص و کارگزاران نیمه ماهر به شمار می رود. بطوریکه در برخی از کشورهای در حال توسعه، بیش از ۵۰ درصد نیروی فعال در فعالیتهایی اشتغال دارند که مستقیماً یا بطور غیر مستقیم به گردشگری مربوط است. در ناحیه مورد مطالعه سالیان متمادی اقتصاد سنتی مبتنی بر زراعت گندم و جو، دامداران سنتی، باغداری و تولید برخی محصولات جالیزی و سبزیجات متداول بوده است. روستاهای

منطقه مورد مطالعه در یک منطقه کوهستانی قرار دارند. در دو دهه گذشته به دلیل رونق گردشگری در این منطقه و جذب گردشگر از سراسر نقاط کشور، دگرگونی های ایجاد شده در ساختار شغلی این سکونتگاه ها کاملاً چشم گیر است. به طوری که جهت گیری مشاغل به سمت گردشگری، به ترتیب اولویت در بخش دامداری، زراعت و کارگری در شهر مینودشت و سایر شهرها بوده است. بر اساس دیدگاه ساکنان گردشگری از لحاظ اقتصادی، تأثیرات مثبت بیشتری نسبت به تأثیرات منفی آن داشته است. از مهمترین چالش های گردشگری در بخش اقتصادی می توان به فصلی بودن گردشگری اشاره کرد. (محسن صیدالی و همکاران ۱۳-۱۲)

نتیجه گیری

مطالعات انجام شده در این تحقیق گویای آن است که دهستان دوزین دارای پتانسیل های گردشگری بالایی در گونه های مختلف است، که استفاده و به کارگیری آن ها می تواند در رفع و محدودسازی چالش های اقتصادی موجود موثر باشد. تحقیق نشان می دهد که گردشگری در منطقه مطالعه شده، این پتانسیل را دارد که در زمینه ایجاد اشتغال، تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی، افزایش سطح درآمد، ایجاد ثبات و امنیت شغلی، افزایش سرمایه گذاری در فعالیت های کشاورزی، ایجاد تقاضا برای محصولات زراعی و دامی، بهبود خدمات و امکانات زیربنایی، و افزایش ارزش امکانات تأثیرات مثبتی بر جای بگذارد و در رفع چالش های موجود در این موارد موثر باشد.

اما میزان این پتانسیل ها و ظرفیت ها در گونه های مطالعه شده متفاوت است. در این زمینه، گردشگری طبیعی در رتبه نخست قرار دارد و این نتیجه با پژوهش بلنگ و مهتا یکسان است. گردشگری کشاورزی در اولویت دوم قرار دارد و این نتیجه تأییدکننده یافته های اوپرمن (۱۹۹۸) است که بیان می دارد گردشگری می تواند مکملی مناسب برای فعالیت های کشاورزی باشد. با توجه به اینکه شغل اکثر روستاییان کشاورزی است می توان امیدوار بود که با ترکیب فعالیت های بخش کشاورزی با گردشگری طبیعی و گردشگری کشاورزی، معیشتی پایدار برای روستاییان حاصل گردد. این دیدگاه با نظر شتن و همکاران (۲۰۰۸) مشابهت دارد. در نهایت، گردشگری فرهنگی در اولویت سوم قرار می گیرند.

اگر سطح امکانات و عوامل موثر و زمینه ساز در فرآیند گردشگری ارتقا یابد و به حد مطلوبی برسد که بتواند پاسخگوی نیازهای توسعه گردشگری باشد می توان امیدوار بود که چالش های اقتصادی موجود به میزان زیادی برطرف گردد و گامی جدی در مسیر توسعه اقتصادی روستا برداشته شود.

پیشنهادات

۱- فرهنگ سازی در سطح محل صورت گیرد: با نصب واستقرار تابلوهایی با پیام ها و جملات گویا و تأثیرگذار (نظیر تابلوهای راهنمایی رانندگی) در اکثر نقاط روستا و مزارع از عموم و خاصه گردشگران بخواهید که در حفظ محیط زیست و عدم تخریب مزارع کوشا باشند. تابلوهایی با پیام هایی دینی و اسلامی که بر حفظ محیط زیست و نظم تأکید شده است نزد مجامع عمومی بویژه مسجد و حسینیه و تکیه ها نصب گردد .

۲- قرار دادن سطل های زباله حتی بطور سمبلیک : به منظور نشان دادن به جهانگردان که روستا با نظم خاص اداره می شود و خود موظف به حفظ محیط زیست هستند حتی بعنوان سمبلیک نیز سطل های آشغال در مسیر جاده و برخی مزارع برای ریختن آشغال قرار داده شود و شورای شهر با اختصاص بودجه موظف به جمع آوری و تمیز کردن آنها باشد .

۳- استفاده از جوانان محل بعنوان همیار دهیار : از جوانان علاقمند محل با اجرای برخی آموزش های لازم خواسته شود بعنوان همیار دهیار (به منظور جلوگیری از برخی سو استفاده ها، صدور کارت شناسایی ضروری است) در راهنمایی گردشگران و تذکر به آنها در صورت عدم رعایت برخی موازین زیست محیطی اقدامی داوطلبانه انجام دهند .

۴- تقویت امکانات ارتباطی و سهولت دسترسی با توجه به موقعیت کوهستانی دهستان و کیفیت نامناسب جاده ارتباطی.

۵- تقویت تسهیلات زیربنایی، خدماتی و تفریحی در منطقه و در دهستان مورد مطالعه، که در جذب گردشگر و ماندگاری تصویر مثبت از منطقه در ذهن وی به شدت موثر است.

قردانی

نگارندگان بر خود لازم می دانند از کلیه عزیزانی که در نگارش، تصحیح و انتشار مقاله حاضر ما را یاری رساندند و در غنای آن سهیم بودند، سپاسگذاری نمایند.

مراجع

- ۱- از کیا، مصطفی، «جامعه شناس توسعه و توسعه نیافتگی ایران» اطلاعات، ۱۳۶۵، ص ۳۴.
- ۲- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، « مفاهیم برنامه ریزی در ایران با تأکید بر برنامه ریزی روستایی» مجموعه مقالات سیمینار جامعه شناس و توسعه، ج دوم، سمت ۱۳۷۳، ص، ۵۱-۷۴.
- ۳- کمیته تخصصی نام نگاری و یکسان سازی نام های جغرافیایی ایران.
- ۴- درگاه ملی آمار ایران
- ۵- رضوانی، محمدرضا، ۱۳۸۷، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد توسعه پایدار دانشگاه تهران.
- ۶- غفاری، سیدامین و معصومه ترکی هرچگانی، ۱۳۸۸، نقش گردشگری در توسعه اجتماعی-اقتصادی نواحی روستایی استان چهارمحال بختیاری مورد: بخش سامان، فصلنامه روستا و توسعه سال ۱۲، شماره ۲، تهران
- ۷- قادری، رضا، هادیانی، زهره، محمدی، کاوه و کافه ابوبکری، ۱۳۹۰، استراتژی های برنامه ریزی منطقه ای گردشگری با استفاده از تکنیک و SWOT و مطالعه موردی « شهرستان پیرانشهر، فصلنامه برناه ریزی منطقه ای، سال اول، شماره اول
- ۸- پاپلی یزدی، محمد حسین و مهدی سقایی، ۱۳۸۵، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت، تهران
- ۹- خانی، فضیله، خسروی مهر، حمیده و علی طورانی، سنجش پتانسیل های گردشگری روستایی با رویکرد رفع چالش های اقتصادی (مورد: دهستان قلعه قافه- شهرستان مینودشت) به نقل از (ایمانی، بهرام، ۱۳۸۸)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا
- ۱۰- افتخاری، عبدالرضا رکن الدین و اسماعیل قادری، ۱۳۸۱، نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چارچوب های نظریه ای)، فصلنامه مدرس، شماره ۲.
- ۱۱- سنایی، مهدی، ۱۳۸۶، عملکرد و نقش گردشگری در توسعه پایدار نواحی روستایی، پایان نامه دکتری دانشگاه تهران
- ۱۲- فلچر، جان و استفان ون هیل، ۱۳۸۰، اصول و مبانی جهان گردی، ترجمه اکبر غمخور، انتشارات فرآمد، تهران
- ۱۳- طالب، مهدی، حسن بخشی زاد و حسین میرزایی، ۱۳۸۷، مبانی نظری مشارکت اجتماع روستایی در برنامه ریزی گردشگری روستایی در ایران، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۴.
- ۱۴- مرادی مریم و فیاضی مرجان، ۱۳۸۵، مدیریت گردشگری، انتشارات به نشر آستان قدس رضوی مشهد.
- ۱۵- دیبایی، طالب، ۱۳۷۱، شناخت جهانگردی، نشر دانشگاه علامه طباطبایی
- ۱۶- فرزین، محمدرضا، ۱۳۸۴، شناخت جایگاه و حوزه های فعالیت های تعاونی های گردشگری در جهان و ایران، فصلنامه مطالعات جهانگردی، دانشگاه علامه طباطبایی شماره ۸، تهران

۱۷- قرفلو مهدی، ۱۳۸۶، جغرافیایی جهان گردیو برنامه ریزی اوقات فراغت، سازمان انتشارات جاد دانشگاهی.

۱۸- اردستانی، محسن، ۱۳۸۸، توسعه روستایی در ایران با توجه به زمینه های گردشگری، دانشنگاه تهران، دانشکده جغرافیا، رساله دکتری.

۱۹- شریف زاده، ابوالقاسم و همایون مراد نژاد، ۱۳۸۱، توسعه پایدار و گردشگری روستایی، ماهنامه جهان شماره ۲۵۱-۲۵۰

۲۰- افتخاری، عبدالرضا رکن الدین و داوود مهدوی، ۱۳۸۴، راه های توسعه گردشگری با استفاده از مدل SWOT، دهستان لواسان کوچک، فصلنامه مدرس، شماره ۲

۲۱- صیدالی، محسن، سلیمانگلی، رضا و هادی قراگورلو، بررسی اثرات گردشگری در توسعه روستایی موردی: (دهستان چهل چای شهرستان مینو دشت)

۲۲- کازس، ژرژ، پوتیب، فرانسواز، ۱۳۸۲؛ جهانگردی شهری-صلاح الدین محلاتی-انتشارات شهید بهشتی.

۲۳- Lanea, B, What Is Rural Tourism? In B. Bramwell and B. Lane (Eds), Rural Tourism and Sustainable Rural Development, Clevedon, Channel View publication, 1994a.

۲۴- McIntyre, Sustainable Tourism Development: Guide for Local planners, Madrid, w, T, O, 1993, P., 67

۲۵- Aldo Leopold, A Sand County Almanac, 1949

۲۶- Gall, Brain, Wornell, Roz, Youell, Ray, 2006, Reconceptualising Rural Recurse as Countryside capital, the case of rural tourism.

۲۷- Journal of rural Studies, www.elsevier.com

۲۸- Brieden hann, jany, wickens, Eugenia, 2004, Tourism Routes as a tool for the Economic Development of rural Areas Vibrant Hopp or Impossible Dream? Tourism management..

۲۹- ۵۱۵۴-<http://www.karkan.ir/post> درگاه الکترونیکی کرکان بندر انزلی، ۱۳۹۰،